

תהלים ס"ה, 7-10 המבנה הקדקודי

תקציר

עניינו של מאמר זה הוא בתחום הסגנוני-ספרותי של המקרא:

המאמר מצביע על דגם ספרותי, שאנו מכנים אותו: "המבנה הקדקודי".

מבנה זה הוא דגם מפותח של הכיאזמוס: זהו מבנה כיאסטי משוכלל רב-איברים בעל קדקוד במרכזו. כיוון שלדעתנו תוכן וצורה ירדו חבוקים לעולם, אנו מבקשים לגלות במאמרנו, מהי המטרה של השימוש בדגם, שאינו צורני גרידא, אלא כלי-שרת בעיצוב התוכן:

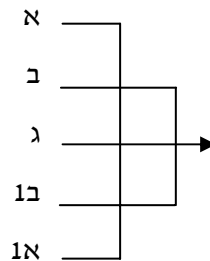
מזמור ס"ה, שנושאו שנוי במחלוקת (שיר שבח לאל, או שיר אביב, או שיר תפילה לגשם) – מורכב לדעת רוב החוקרים משלושה חלקים בולטים: פס' ב-ה; ו-ט; י-יד.

לפיכך ברור, כי המבנה הקדקודי במזמורנו מתבסס על פסוקים שבשני חלקיו הראשונים של מזמורנו.

ההקבלה בין איברי המבנה היא מילולית, כאשר המילים המקבילות הן מאותו שורש או מאותו שדה סמנטי (כגון: ימים – מים).

בשיא המזמור נמצא את הרעיון המרכזי: רגנת האנושות לאלהים – מוטיב שכוח בנביאים ובספרי אמ"ת.

המבנה הקדקודי הוא דגם מפותח של הכיאזמוס. זהו מבנה כיאסטי משוכלל, רב איברים, בעל קדקוד במרכזו, ושאר איבריו פרושים משני צדיו בהקבלה, בסדר הפוך: המחבר מסיים אפוא את דבריו במה שהתחיל – כדוגמת:

תאריכים: שירה; פרוזה; מבנה קדקודי; כיאזמוס; מילים נרדפות.

מילות-מפתח: תפילה; מזמור; יחידה ספרותית; ימים – מים; רגנה.

דגם זה רווח בסיפורת המקראית¹ של נביאים ראשונים² וגם בשלל סוגות ספרותיות: שירה,³ נבואה,⁴ חוק ורשימות-יוחסין (והוא מצוי גם בספרויות אחרות במזרח הקדום ובאגן הים התיכון).⁵ לדגם זה יש קריטריונים קבועים, ובעיקר – חזרה על ביטויים (במיוחד כאלה החוזרים רק בצלעות המקבילות, ולא בשאר איבריו של הדגם). רבים מן החוקרים שטיפלו בדגם – לא עשו זאת בשיטתיות. הם בראו דוגמאות מדוגמאות שונות. לרוב גילו את הדגם ביחידות ספרותיות ארוכות, ואותן חילקו לאיברים מקבילים בשרירות-לב, ועל איברים אלה כפו הגדרות, היוצרות תקבולת מזויפת. מניתוח מדוקדק עולה, כי זיהוי מבנים קדקודיים חייב להיות מבוסס על הקבלת מילים זהות או מנוגדות וללא דילוגים.⁶

העיסוק במבנים קדקודיים הוא בתחום הסגנוני-ספרותי:

המספר או המשורר המקראי נוקט דגם קדקודי,⁷ כאשר יש בו כדי לשרת את מטרותיו.

בדומה לסונטה – מי שבחר להשתעבד לה, עושה זאת רק משום שהיא הולמת את כוונת הדברים ורוחם.

כך – גם הדגם הקדקודי: סופרים או משוררים, שבחרו לעצב את דברי הדמויות ודברי המספר או המשורר בדפוסיו של דגם זה, עשו כך, כי, לדעתם, אין טוב מדגם זה לבטא את כוונת הדברים וטעמם.

מחקר המבנים הקדקודיים בנביאים ראשונים מלמד, באילו תחומים במיוחד משרת הדגם את היוצר: צו – וביצועו; פעולה – ותוצאותיה; דברי נזיפה; בקשה – תפילה – הצעה לפתרון. הדגם והפְּרָת "ספר הדקדוק" שלו – מעשירים את ידיעותינו על אמנות-הרטוריקה שבמקרא.

הדגם הקדקודי מיוסד על תופעת החזרה (תופעה, הרווחת בספרות המזרח הקדום, וכן – בספרות המקרא). בעלי-הדגם נוקטים לרוב חזרה מגוונת (ולא חזרה מילולית), והקורא, המבחין בשינויים שבין הדברים לבין החזרה עליהם – יכול לעמוד על כוונת הדברים ועל אופיין של הדמויות.

ממחקר המבנים הקדקודיים בנביאים ראשונים עולה, שקדקוד המבנה אינו (בניגוד לצפוי) זהה תמיד עם שיאו הרעיוני:

1. בין שלל המחקרים בנושא נזכיר את הבאים: N.W. Lund, 'The Presence of Chiasmus in the O.T.', *AJSL*, 46 (1930), pp. 104-126; י"ת רדאי, 'על הכיזום בסיפור המקראי', **בית מקרא**, כ-כא (תשכ"ד), עמ' 73-48; י"ת רדאי, 'שמות פרק ב', י' הוכרמן, מ' להב, צ' צמריון (עורכים), **ספר יעקב גיל**, ירושלים תשל"ט, עמ' 245-241; J.P. Fokkelman, *Narrative Art in Genesis*. Assen 1975; עמ' 251-244.
2. See: J.P. Fokkelman, *Narrative Art and Poetry in the books of Samuel*, Assen 1981-1993; R.L. Cohn, 'Form and Perspective in II Kings 5', *VT*, 33 (1983), pp. 171-184.
3. See: W.G.E. Watson, 'Chiastic Patterns in Biblical Hebrew Poetry', J.W. Welch (ed.), *Chiasmus in Antiquity*, Hildesheim 1981, pp. 118-168.
4. ראו: מ' וייס, **פירוש על ספר עמוס**, ירושלים תשנ"ב, עמ' 136, 140.
5. ראו: נ' קלאוס, 'מבנים קדקודיים בנביאים ראשונים', עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים תשנ"ד. ולאחרונה – N. Klaus, *Pivot Patterns in the Former Prophets* (JSOTS, 247), Sheffield 1999.
6. השווה: W.G.E. Watson, *Classical Hebrew Poetry* (JSOTS, 36), Sheffield 1984, p. 137. ראו: פ' פולק, **הסיפור במקרא**, ירושלים תשנ"ד, עמ' 40, 218.
7. ראו: מבנה קדקודי במזמור י"ב, 4-5 אצל ווטסון (לעיל הערה 3), עמ' 131; Klaus (ibid), pp. 233-237.

שנתון "מל" – תשס"ט – כרך י"ד

לעתים השיא הוא דווקא ברישא ובסיפא של המבנה, בעוד שנקודת התווך מנוצלת – כדי להמחיש את המרחק הגדול ברעיון ובהלוך-רוחן של הדמויות, שעבר בין הפתיחה לסיום.⁸ עוד עולה, כי תופעת "צמד-המילים", המוכרת בעיקר משירת המקרא: כאשר מילה אחת מופיעה בצלע הראשונה של הכתוב השירי, מופיעה בת-זוגה הקבועה בצלע השנייה לו – רווחת גם בדגם הקדקודי: כאשר תופיע מילה אחת של המבנה, תופיע בת-זוג באיבר המקביל לו.⁹ העולה מבדיקה זו – מחזק את הרושם,¹⁰ שהבחנה בין שירה לפרוזה היא מלאכותית במידה רבה, וכי תחבולות ספרותיות הנוהגות בשירה – נוהגות באותה מידה גם בסיפורת המקראית.

במאמרנו זה ננתח את המבנה הקדקודי בתהלים ס"ה, 7-10.

מזמור ס"ה מורכב משלושה חלקים בולטים:

פס' 2-5 אלהים שומע את תפילות בני-עמו בציון.

פס' 6-9 אלהים הוא מְבַטֵחַ ומושא רננה לכל היקום, באשר בראו.

פס' 10-14 הודיה (או תפילה) על ירידת-גשמים ושנת-שובע.

ואכן, רוב החוקרים תמימי-דעים לגבי חלוקה זו,¹¹ כאשר מעטים רואים את החלק המרכזי במזמור בפס' 7-9,¹² או מחלקים אותו לשני חלקים.¹³

נושאו המרכזי של המזמור – שְׁנוֹי במחלוקת החוקרים:

-
8. השווה למשל: שמואל א ג', 17; מלכים ב ה', 18; מלכים ב י"ט, 15-19.
 9. ראו: במחקרנו (לעיל הערה 5), עמ' 221-229, והשווה לדוגמה: 'רחץ-טבל' החזרות במלכים ב ה', 10, 14 ובאיוב ט', 30-31: 'רדף-דלק' החזרות בשמואל א י"ז, 53-52 ובישעיה ה', 11. (בפס' זה יש משנה הוראה: בפועל "ידליקם": 1. יבעירם, יחממם. 2. ירדוף אחריהם)
 10. See: J. Kugel, *The Idea of Biblical Poetry: Parallelism and its History*, New Haven and London 1981.
 11. ראו: רש"ר הירש, *ספר תהילים*, ירושלים תשכ"ג.
See: C.A. Briggs, *The Book of Psalms*⁸ (I.C.C.), Edinburgh 1960.
See: D. R. Kittel, *Die Psalmen*, Leipzig 1939.
See: W.O.E. Oesterley, *The Psalms*, London 1963.
נ"ה טור-סיני, *פשוטו של מקרא*, ד: על ס' תהלים ומשלי שלמה, ירושלים תשכ"ז.
See: A.A. Anderson, *Psalms* (N.C.B.), London 1973.
 - ראו: י' פליקס, 'שבעה מזמורי אדיליה בספר תהלים', ב"צ לוריא (עורך), *זר לגבורות: קובץ המוגש לזלמן שז"ר*, ירושלים תשל"ג, עמ' 320-334, ולענייננו: עמ' 322-323.
 - ראו: צ' אדר, *ספר תהילים*, תל-אביב תשל"ו, עמ' 84.
 - ראו: ע' חכם, *ספר תהילים*, ירושלים תשל"ט.
See: L.C. Allen, *Psalms* (W.B.C.), Waco, Texas 1983.
 - See: S. Schroer, 'Psalm 65 – Zeygnis eines Integrativen Jhwe Glaubens?' *U.F.*, 22 (1990), pp. 388-301, esp. " p.388.
 - ראו: ש' גלנדר, 'מזמור ס"ה', ב"מ סרנה (עורך), *תהלים א'* (עולם התנ"ך), תל-אביב תשנ"ה.
 - ראו: צ"פ חיות, *ספר תהילים*, הוצאת כהנא, ז'יטומיר תרס"ג.
 - See: J.W. Rogerson and J.W. McKay, *Psalms*⁵ (C.B.C.), Cambridge 1977.
See: H.J. Kraus, *Psalms: A Commentary*, Augsburg-Minneapolis 1989.
 - See: H. Gunkel, *Die Psalmen*⁵, Göttingen 1968.
 - See: M. Dahood, *Psalms 51-100 A.B.*, New York 1970.

יש הרואים במזמורנו שיר שבח לאל: ¹⁴ הלל לשלטונו במעשי-ידיו וברואיו ושבח על השפע והפוריות, שהוא מעניק לאדמה. יש הרואים בו שיר אביב, ¹⁵ שיר יבול (קיצו), ¹⁶ ויש מי שרואה את עיקר המזמור כשיר תפילה לגשם (פס' 10-14), ¹⁷ שנאמר במקדש (פס' 2-6). על-ידי עולי-רגל (!), ותוך כדי התפילה מזכירים את שבחו של ה' בבריאת-העולם בחלק המרכזי של המזמור (פס' 7-9). פרשנים אלה מסתמכים בין השאר על מסורות, אשר לפיהן שימש המזמור בארץ ישראל בזמנים קדומים כתפילה בעת עצירת הגשמים. ¹⁸

כיוון שכל חלק במזמור חשוב לעצמו (וקסמו – בהצטרפות החלקים יחדיו), ¹⁹ יש שראו בתפילת הגשם תוספת מאוחרת למזמור "המקורי". ²⁰ יש שרואים דווקא בתפילת הגשם את חלקו העיקרי ו"המקורי" של המזמור – בגלל חלקו הראשון ובגלל צורות הפרקט והיוסיב של הפעלים, דהיינו: הבעת משאלה לעתיד ('פקדת' לעומת 'תעשרנה', 'תכין', 'וַתִּשְׁקֶקְהוּ' ועוד) או בקשה, ואילו חלקו השני של המזמור, שיר שבח לה' על כוחו בבריאת-העולם, נסתפח מאוחר יותר למזמור 'המקורי'. ²¹

בחינה מדוקדקת של המזמור מלמדת על אפשרות קלושה להפריד בין חלקיו, באופן שיזוהו שניים או שלושה מזמורים עצמאיים:

אדרבא, יש קשרי מילים בין החלקים. כך שם 'אלהים' מופיע בראש כל חלק (פס' 2, 6, 10), וחוזרים ביטויים נוספים. ²² ואם אכן חוברו חלקי המזמור ואוחדו, בוודאי היה זה עם התגבשות מסורת-התפילה, כאשר בקשה ושבח נתפסו כמרכיבים אחידים, הכרוכים זה בזה: להודיה על היענותו של האל – מצטרפת משאלה, שהיענות זו תימשך גם בעתיד. ²³ כך אפשר להסביר את צורת 'פקדת' (10) – כסימן למזמור, הראוי להיאמר הן כתודה לשעבר והן כבקשה להבא. ²⁴ מחלוקת המזמור נוכחנו לדעת, כי מרבית הפרשנים והחוקרים מפרידים בין פס' 9 ל-10, ²⁵ משום שתפילת הגשם נפתחת, לדעתם, בפס' 10.

לעומת זאת, המבנה הקדקודי שלפנינו בנוי מפס' 7-10.

כיצד נסביר זאת?

מקובל לנו, כי מבנה קדקודי מעיד כאלף עדים על יחידה ספרותית שלמה בפני עצמה, הנתחמת

14. ראו: גלנדר (לעיל הערה 11).

15. ראו: גונקל (שם).

16. S. Mowinckel, *Psalmstudien*, Oslo 1922; קיטל (לעיל הערה 11).

17. ראו: דאהוד (לעיל הערה 13) וחכם (לעיל הערה 11).

18. ראו: "שערי שמים" חלק שני מסידורו של ר' יעקב עמדין. גם כיום נוהגים לומר מזמור זה בשעת בצורת, כשמתפללים לירידת גשמים. וראו: חכם (שם).

19. ראו: אדר (לעיל הערה 11), עמ' 84.

20. ראו: קראוס (לעיל הערה 11).

21. ראו: גלנדר (שם).

22. **בטוב** ביתך (5) – שנת **טובתך** (12) – **קצוי** ארץ (6) – ישבי **קצות** (9) ועוד.

23. ראו: גלנדר (שם).

24. ראו: חכם (שם).

25. פרט לדאהוד (שם).

על-ידי ביטויים חוזרים.²⁶ המודעות לקיומו של הדגם מסייעת באיתור ראשיתה של היחידה הספרותית וסיומה – במיוחד במקומות שנויים במחלוקת החוקרים ובהבנת משמעותה.²⁷

בחינת המבנה של יחידה ספרותית הבנויה קדקודית – יש בה תרומה חשובה לקביעת גבולותיה ולזיהוי נקודת-השיא שבה, כפי שנראה ביחידה שלפנינו.

אך לעתים – כמו במזמורנו – המבנה הקדקודי משלב חלקים משתי יחידות ספרותיות, או שני חלקים שונים. עיקרו של המבנה בנוי מִשְׁבַּח לאלהים ולכוחו, המתבטא בבריאת העולם (פס' 7-9) ומפתיחת התפילה (הודיה?) לגשם (פס' 10).

אפשר לומר, כי מחברו המקורי של המזמור – יכול היה לבנות את מזמורו או חלק ממנו על יסוד המבנה הקדקודי – בלא שדבר זה יחייבו להמשיך באותם יסודות בשאר חלקי המזמור.

כך, למשל, מתוארת פעולת הפלשתים לאחר ניצחונם על בני-ישראל בשמואל א ל"א, 8-10, אך רק פס' 9-10 כלולים במבנה הקדקודי.²⁸ במבנה שלפנינו: פס' 6, 11-14 אינם כלולים במבנה, אך פס' 10 – כן כלול.

המבנה שלפנינו, אשר, כאמור, כולל בתוכו פסוקים משני חלקי המזמור (6-9, 10-14) יכול אולי להעמיד בספק את הדעה, שלפנינו שתיים או שלוש יחידות נפרדות, שצורפו למזמור אחד. נראה לנו יותר, כי רק משורר אחד כתב את המזמור כולו, ובנה את מבנהו הקדקודי במרכז המזמור – בלא להתחשב בחלוקתו (בחלקיו). ואכן, אנו נדון במבנה שלפנינו כפי שהוא, באשר אין לנו אלא את אשר רואות עינינו: היצירה כפי שהיא בכתובים. נתייחס בכובד ראש לכל תיבה ותיבה, לסדר התיבות ולצירופיהן, לתיבות נרדפות, למבנה המשפט ולמבנה הקדקודי כולו.²⁹ נפנה עתה לניתוח המבנה.

באיבר הראשון כתוב: מכין הרים בכחו נאזר בגבורה.³¹

26. השווה ש' גלנדר, **היחסים בין אמצעי עיצוב ובין הנושא הרעיוני: האידיאולוגיה התיאולוגית-מלכותית שבשם"ב א'-ח'**, עבודת דוקטור, אוניברסיטת תל-אביב תשמ"ג, עמ' 38. והשווה קלאוס (לעיל הערה 5), Pivot, עמ' 245-248.

27. השווה י' זקוביץ, **על שלושה ועל ארבעה**, ירושלים תשל"ט, עמ' 31.

28. השווה קלאוס (שם), עמ' 107.

29. השווה מ' וייס, **המקרא כדמותו**³, ירושלים תשמ"ז, עמ' 22, 26, 45.

30. ואין צורך לשנות 'נאזר' ל-'ארץ' – כהצעת חיות (לעיל הערה 12), על-פי התקבולת ארץ-הרים (על-פי תהלים צ"ה, 4). שהרי 'ארץ'

ניכר כאן הסגנון ההמנוני, המתבטא בפעלים בבינוני³² – בבחינת הווה תמידי (בדומה לפסוקים הבאים: ירמיה י', 13; תהלים ק"ד, 2-4, 10-13; קמ"ז, 6; איוב ט', 5-10;³³ י"ב, 17-24 ועוד), ובפסוקינו: מכין – פס' 7, משביח – פס' 8, המציג את הבריאה כפעולת מלחמה (נאזר בגבורה). הביטוי קרוב בלשונו לנאמר בירמיהו: "עֲשֵׂה ארץ בכחו, מכין תבל בחכמתו" (י', 12). ההרים הגבוהים³⁴ מעידים על כוחו וגבורתו של מי שבראם: "כי ההרים הגבוהים – מנפלאות האל" (רד"ק לפסוק 7).

מכין (כו"ן) – משמעו כאן: בורא, מכונן. ואמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב: בעשרה דברים נברא העולם (ואחד מהעשרה: בכח וגבורה) – דכתיב מכין הרים בכחו, נאזר בגבורה (חגיגה יב ע"א).

"כחו וגבורתו" של ה' מלמדים, כי ה' ברא את העולם, ומאז ואילך הוא מנהיג אותו ומושל בו.³⁵ רש"י, המסתמך על הפסוק: "המכין לארץ מטר, המצמיח הרים חציר" (קמ"ז, 8), מפרש: שמצמיח ההרים, שהם קשים, בכחו ומזמן ומכין בהן מזונות ומכין מטר (הנזכר בהמשך בפס' 14-10).

והזכיר ההרים דווקא, כי הם יסוד עמיד ויציב³⁶ – כנאמר: "שָׁמְעוּ הַרִים אֶת-רִיב ה' " (מיכה ו', 2), וכן: "בטרם הרים יִלְדוּ, ותחולל ארץ ותבל..." (צ', 2).³⁷

ה' מכינס, כשהוא חוגר את הגבורה – כאזור (חגורה) למתניו. מעשה החגירה – כרמז ליציאה לפעולה – רווח במקרא, לרוב לשם פעולה מלחמתית ("אל יתהלל חֲגֵר כַּמְפַתֵּחַ" – מלכים א כ', 11), אך גם כיציאה לפעולה משמעותית כלשהי: "והיה צדק – אזור מתניו, והאמונה – אזור חלציו" (ישעיה י"א, 5). על האל נאמר: "לבש ה' עז התאזר" (צ"ג, 1), וגם על בשר ודם, שחוגר אזור מותניו, בשעה שעושה מלאכה קשה – כדי להגביר את כוחו (עיין איוב מ', 7).³⁸

באיבר האחרון מוצאים שוב פעלים מהשרש כו"ן, ושוב – בבניין הפעיל:

-
- מופיעה בצלע שלפניו: "קצוי-אריץ", ועל כך כותב ראב"ע: "בעבור שהזכיר 'האריץ', הזכיר 'ההרים', בעבור שהם כמו עמודים".
- אין גם צורך לשנות כהצעת דאהוד (לעיל הערה 13): 'נאזרו' (ההרים), שהרי מדובר על האל; אין גם צורך לשנות ל'נאזרי', על-פי שמות ט"ו, 6.
31. תרגום השבעים והרונימוס קוראים תמורת 'בכחו' – בכחך, ואין צורך. גם אין צורך לשנות גבורה ל"גבורים", באשר מצאנו את הצירוף: 'כח וגבורה' בדברי הימים א כ"ט, 12 ובדברי הימים ב כ', 6, ובמקומנו – בשתי צלעות התקבולת.
32. כך גם גונקל (לעיל הערה 13); קראוס (לעיל הערה 5); Es. Gerstenberger, *Psalms with an Introduction to Cultic Poetry*, Grand Rapids, Michigan 1988.
33. ובאיוב ט', 10-5 באו המרכיבים הבאים, המקבילים לנאמר במבנה שלפנינו בסגנון בינוני: המעתיק **הרים**... המרגיז **אריץ**... האומר לחרס ולא **יזרח**... ודורך על **במת-י-ם**.
34. אולי ההרים מייצגים את כל הארץ – כך – לדעת אנדרסון (לעיל הערה 11).
35. השווה ש' יפת, **אמונות ודעות בספר דברי הימים**, ירושלים תשל"ז, עמ' 52, 55.
36. בריגס, אנדרסון ואלן (לעיל הערה 11) – בפירושהם.
37. וכן תהלים ל', 8: "העמדתה לְהַרְרֵי עֲזִי"; משלי ח', 25: "בטרם הרים הִקְטְפוּ, לפני גבעות חוללתי".
38. עיין חכם (לעיל הערה 11).

תכין דגנם³⁹ כי-כן תכניה – כנגד "מכין הרים", בורא, יוצר – הרי כאן תכין (כפשוטו) את דגנם של יושבי הארץ, את ברכת הלחם.⁴⁰ ודומה לביטוי זה: "הגם-לחם יוכל תת, אם-יבין שְׂאֵר לעמו" (תהלים ע"ח, 20),⁴¹ וייתכן, כי 'דגן' מייצג כאן את כל מיני היבול.⁴²

כי-כן תכניה – ביטוי לחיזוק.⁴³ אמנם כן, הכינות את הארץ, או: 'תכין' דגנם לשעבר, 'כי-כן תכניה'⁴⁴ לעתיד, כלומר: כשם שהכינות את דגנם בעבר – כן תכין את הארץ גם לעתיד, לשון בקשה.⁴⁵

ואולי יש כאן הבדל במשמעות בין שני הפעלים מאותו השרש כו"ן:

'תכין'-כפשוטו, ו'תכניה' – כמשמעותה באוגריתית ובפיניקית: כון=להיות. האל בורא את הארץ להכין אוכל לאדם (בראשית א', 29), ולכן צריך קודם-כל לגדל דגן.⁴⁶

לפינו משחק-מילים: המשפט כולו בנוי על מצלול כ' – תוך שימוש חוזר ב'כוון'. כוונתו של המשפט היא להצביע על הסדר הקבוע והחוזר, שעליו מושתתת הארץ.⁴⁷

באיבר השני ממשיך המשורר בהמנון (בלשון בינוני) על גדולת ה'. אם קודם-לכן דיבר על הארץ (6) ועל ההרים (7), הרי עתה (8) ממשיך הוא לדבר על כוח ה' בים, יסוד יציב נוסף בעולמו של הקב"ה: משביח שאון ימים, שאון גליהם.⁴⁸

וכמו שיצר וברא את איתני-הטבע – כן הוא מושל בהם ומכניעם לרצונו. הדברים, הקשורים לבריאת-העולם, רומזים למה שמתרחש יום-יום:⁴⁹ האל הגדול והחזק, אשר ברא את העולם ומרסנו – מחזיק בו ומשגיח עליו, ויש בכוחו לעצור את שאון המים הסוערים. הבריאה מתוארת כאן כניצחוננו של האל על הים. ו'משביח' – פירושו: מרגיע, משקיט.⁵⁰

תיאור דומה מצינו בירמיהו ה', 22: "אשר-שמתי חול גבול לים, חק-עולם ולא יַעֲבְרָנָהוּ. ויתגעשו – ולא יוכלו, והמו גליו – ולא יַעֲבְרָנָהוּ". והכוונה היא, שה' מושל בים ומונע אותו מלהציף את

39. יש המפרשים את המ' ב'דגנם' כ-מ' אנקליטית, כמו באוגריתית: mbtm – דבש. עיין דאהוד (לעיל הערה 13) ואלן (שם).

לדיון על מ' אנקליטית – ראו: J.A. Emerton, 'Are There Examples of Enclitic "mem" in the Hebrew Bible?', M.V. Fox et al. (eds.), *Texts, Temples, and Traditions: a Tribute to Menahem Haran*, Winona Lake, Indiana 1996, pp. 321-338, esp. p. 333.

דאהוד, שם, קורא 'דגנים', ואין צורך בלשון רבים, כי מדובר על דגן הארץ. השווה ראב"ע בפירושו. הפשיטא וסומכוס קוראים: דגנה. ואין צורך.

40. ואולי נאמר בתחילת עונת הגשמים. כך – ח"ד רבינוביץ, *דעת סופרים – תהלים*, ירושלים תשמ"ד. ויש אומרים, כי המזמור הושר בסוכות. ראו: חכם (שם).

41. וגם פסוק זה 'מלווה' במים בתחילתו: "הן הכה-צור – ויזובו מים, ונחלים ישטפו" [ובמזמורנו: פלג אלהים מלא מים (10)].

42. אנדרסון (שם) בפירושו.

43. השווה גלנדר (לעיל הערה 26) בפירושו.

44. R. Kittel and P. Kahle, *Biblia Hebraica*, Stuttgart 1967. מציעים לקרוא "תְּכִינָה" (תמורת 'תכניה').

45. חכם, שם.

46. כך – דאהוד, שם. וכן – בערבית.

47. גלנדר, שם.

48. ויש סוברים, כי "שאון גליהם" היא תוספת מאוחרת, ביאור ל"שאון ימים". ועיקר הכתוב היה במשקל מחומש: "משביח שאון ימים והמון לאמים". המבנה הקדקודי מלמדנו, שאין להשערה כל שחר.

49. חכם, שם.

50. כך – ראב"ע, רד"ק, ספורנו, רי"ד, המאירי וחכם. והתרגום הארמי ורש"י: משפיל.

היבשה. כאז, בזמן הבריאה – כן עתה.

זהו מוטיב מיתולוגי ידוע המודגש במספר כתובים.⁵¹ למשל: "הים-אני אם-תנין, כי-תשים עלי משמר" (איוב ז', 12).

קרובים מאוד לכתובנו הם הביטויים הבאים:

תהלים ס"ה, 8	תהלים פ"ט, 10-11	ישעיהו י"ז, 12-13
<u>משביח שאון ימים</u>	אתה מושל בגאות הים,	הוי המון עמים רבים – כהמות ימים
<u>שאון גליהם</u>	<u>בשוא גליו – אתה תשבחם.</u>	<u>יהמיון.</u>
<u>והמון לאמים.</u>	אתה דכאת כחלל – רהב,	<u>ושאון לאמים כשאון מים כבירים</u>
	<u>בזרוע עזך – פזרת אויביך.</u>	<u>ישאון</u>

הצירופים: "שאון ימים, שאון גליהם" – מציין את רעש הימים וגליהם. השאון והרעש הם ביטוי, המסמל מרדנות בספרות המזרח הקדום, וגם במקרא. כך: "נשאו נהרות, ה', נשאו נהרות קולם... מקלות מים רבים אדירים משברי-ים – אדיר במרום ה' " (תהלים צ"ג, 3-4).⁵²

כל התיאור הזה בא לאחר "לבש ה' עז התאזר" (צ"ג, 1) – כמו במזמורנו. משפט זה בא לאחר המילים: "נאזר בגבורה".

באיבר המקביל, השמיני, מדובר על ברכת ה' – פלגי מים, המתחדשים מדי חורף בחורף – כנגד ימים וגליהם, הקדומים והנצחיים. **פלג אלהים מלא מים**⁵³ (10) – פלגים גדולים מלאים מים.

"וְזָכַר (=המשורר הזכיר) 'אלהים' הוא כינוי לדבר הגדול והנפלא, לפי שהגדולה והפלא יבוא מאתו... (רד"ק)". כוונת רד"ק היא לשימוש בערך היתרון וההפלגה – כמו: "הררי אל" (תהלים ל"ו, 7) "ארזי אל" (פ', 11).⁵⁴ הנחלים נתמלאו מים, והארץ כולה נעשתה כפלג (שם קיבוצי: פלגים), כנחל: "יפוצו מעינתך חוצה, ברחובות פלגי-מים" (משלי ה', 16), והשווה ישעיה ל', 35.

ויש המפרש, שאף הפלג העמוק ביותר ('פלג אלהים') – יתמלא מים. גבורת האל מתבטאת בכך, שהאל הבורא הוא מקור החיים, ורעיון זה בא לידי ביטוי במיוחד בהרווית הארץ בגשמי-ברכה לאדמה הפוריה, ואולי, לאחר שנת-בצורת.

יש הרואים ב'פלג אלהים' – כינוי לאוצר המים העליונים, שממנו יורד גשם. לפי השקפת הקדמונים: "יפתח ה' לך את-אוצרו הטוב, את-השמים, לתת מטר-ארצך בעתו" (דברים כ"ח, 12). ובתלמוד בבלי (תענית ח', ב) נאמר: תנא: כמין קובה (=חור) יש בשמים, שמשם גשמים יורדין. ויש הסבורים,⁵⁵ כי הביטוי דומה ל: "מי פלג לשטף תעלה" (איוב ל"ח, 25) – במובן של "ארובות השמים" (בראשית ז', 11; ח', 2).⁵⁶

51. ישעיה נ"א, 9-10: ירמיה ה', 22: תהלים ק"ד, 8-5; איוב ט', 8, 13, ל"ח, 8-11. ועוד.

52. השווה גלנדר (שם).

53. ודאהוד (שם) קורא בציווי: מלא (בניין פיעל).

54. וגם: מאפליה (ירמיה ב', 31), שלהבתיה (שיר השירים ה', 6).

55. כך: אוסטרלי ואנדרסון (לעיל הערה 11) בפירושהם.

56. והשווה: "פ'נס... פנך מי הים, נתן באוצרות תהומות" (תהלים ל"ג, 7).

ויש הסוברים⁵⁷ כי 'פלג אלהים' הוא 'נהר – פלגיו ישמחו עיר-אלהים' (תהלים מ"ו, 5).⁵⁸
האיבר השלישי הוא קצר: והמון לאמים (8) ומכיל חלק מהמושא לפועל שבאיבר ב': משביח.
כרגיל, מושא או חלקו אינו עומד בפני עצמו כאיבר במבנה קדקודי,⁵⁹ אך כאן לפנינו אין עומד
המושא בשיא המזמור.

שנית, חלוקת-הטעמים (רביע מעל 'גליהם') מלמדת על שתי צלעות בפסוק, כשהצלע השניה
מכילה את המילים שבאיבר זה.

שלישית, איבר זה מקביל לאיבר קצר, שאף הוא בן שתי מילים (פס' 10 – רבת תעשרנה).

והעיקר: קשר תוכני-לשוני מקשר ביניהן (ראו להלן).

ממילא, לא נקבל את 'תיקון' תרגום השבעים והפשיטא לקרוא 'יהמיון' (פועל) – במקום 'וְהַמּוֹן'
(שם עצם), וכן לא נקבל את דעת המוחקים מילים אלה, כי, לדעתם, הן תוספת מאוחרת,
גלוסה.⁶⁰

ה-ו' במילה 'והמון' – נחשבת כ-ו' ההשוואה:⁶¹ כשם שהאל השקיט והרגיע (השביח) ימים – כן
ירגיע וישקיט אף את הלאומים: בצד שלטונו של האל ביקום – מוצג כאן גם שלטונו בעמים,
כלומר במהלך ההיסטוריה.⁶² וייתכן, כי במילה 'המון', יש משנה-הוראה:⁶³

א. "המיה ורעש" – מקבילה ל"שאו"ן" בצלע הקודמת⁶⁴ (כמו: מלכים א י"ח, 41)

ב. "הרבה, שפע" – כמקבילה ל'רבת' באיבר המקביל (כמו: בראשית י"ז, 5).

מקביל לאיבר השלישי, הקצר, הוא האיבר השביעי, גם הוא בן שתי מילים:

רַבַּת תַּעֲשֶׂרְנָה (10) את הארץ (כנאמר בצלע הראשונה בפסוק – באיבר השישי) תעשיר במטר
(רד"ק) – כנאמר בהמשך הפסוק, או עושר רב⁶⁵ – על דרך:⁶⁶ והעשרת אותה בלתי שום עבודת
אדם – כאמרו: "וואדם אין לעבוד את-האדמה... ויצמח ה' אלהים מן-האדמה כל-עץ..."
(בראשית ב', 5-9).

'רַבַּת' היא תואר פועל – כמו 'הרבה', וכן: "רבת צררונִי מְעֹרְבִי" (תהלים קכ"ט, 11): "רבת
שכנה-לה נפשי" (ק"כ, 6). 'תעשרנה' היא פועל בבניין הפעיל, ובאה ש' בשווא במקום בחיריק
מלא ('תעשירנה') – על דרך הארמית ועל דרך הקיצור. והשווה: "יַעֲשֶׂרְנָה המלך עֶשֶׂר גדול"
(שמואל א י"ז, 35).⁶⁷

57. השווה אנדרסון (שם) וקראוס (לעיל הערה 12) בפירושיהם.

58. והשווה: ישעיה ל"ג, 21; יחזקאל מ"ז, 1, 12; זכריה י"ד, 8.

59. השווה קלאוס (לעיל הערה 5), Pivot, עמ' 31, 36.

60. גונקל (לעיל הערה 13), בריגס ואוסטרלי (לעיל הערה 11) בפירושיהם. לטענתם, בהשפעת ישעיה י"ז, 12-13.

61. רד"ק והירש, כמו במשלי כ"ה, 25, באיוב י"ב, 11 ועוד.

62. גלגור (שם).

63. לביורר הסוגיה – ראו: ד' ילין, 'משנה ההוראה', **חקרי מקרא** (כתבי דוד ילין, ו'), ירושלים תשמ"ג, עמ' 254-268.

64. חכם (לעיל הערה 11).

65. חכם, שם.

66. ספורנו.

67. על הדיון הלשוני – ראו: A.E. Cowley (ed.), **Gesenius' Hebrew Grammar**, Oxford 1960, p. 53.

הקשר בין האיברים מתבטא בצמד המילים המון רב(ה), המופיע רבות בשירה ובפרוזה המקראית כצמד מאוחה ("כי אערוך המון רבה" – איוב, ל"א 34):⁶⁸ בתקבולת צלעות בפרוזה שקולה (וההמון אשר במחנה פלשתים – וילך הלך ורב" – שמואל א י"ד, 19), ובתקבולת צלעות: "קול המון בהרים, דמות עם-רב"⁶⁹ (ישעיה י"ג, 4). צמידות זו של שתי המילים בשני איברי המבנה – מחזקת את הקשר בין האיברים, ומוכיחה, כפי שכתבנו, כי אין למחוק את 'המון לאמים' (8) ואין לשנות 'רבת' ל'רבית'⁷⁰ או ל'הרבות'⁷¹ או למוחקה כגלוסה.⁷²

באיבר הרביעי מצינו את תגובת הגויים- לאומים על מעשי ה', שנאמרו קודם לכן (7-8):

וַיִּרְאוּ יִשְׁבִּי קְצוֹת מְאוֹתָיִךְ (9)

אותותיך ונפלאותיך מתפרסמים בכל הארץ, ואפילו היושבים בקצות הארץ, מזרח ומערב – יראים מהם, כלומר: מכירים בגדולת ה' ומכבדים אותו.

ייתכן, כי האותות הם הגשמים,⁷⁴ שקולם הולך מסוף העולם ועד סופו, והם מכניסים מורא בלב הבריות – פירוש, המתאים להמשך הדברים: "פקדת הארץ ותשקקה" (10). מעשי-האל משמשים אותות לשלטונו העולמי של ה'.⁷⁵

וייתכן, כי 'אוֹתָיִךְ' הם אותות משמים – הכוכבים,⁷⁶ הנראים בכל העולם כולו, ומראיהם מעוררים יראת-שמים בלב הבריות (עיין תהלים ח').

לפי זה, סקר כאן המשורר את כל הבריאה כולה: הארץ, הים (6) ההרים (7) בני-אדם (8) וכוכבי השמים⁷⁷ (9).

ואולי נפרש 'אותות' בכתובנו: בכל אותם דברים ומעשים, שבהם ניכרים תהילתו, כוחו וגבורתו של אלהים ואף ישועתו⁷⁸ (תהלים פ"ו, 17).

'יִשְׁבִּי קְצוֹת' הוא ביטוי יחידאי ומקביל ל (כל) קצוי-ארץ⁷⁹ (בפס' 6). ונדמה, כי רמז לפסוקים בתהלים י"ט, 2-7, ובעיקר – לפסוקים: "השמים מספרים כבוד אל... בכל הארץ יצא קנָם... מַקְצָה הַשָּׁמַיִם – מוֹצְאוֹ, וְתַקּוּפָתוֹ – עַל קְצוֹתָם".⁸⁰

קשר ברור יותר מוצאים אנו בין איבר זה לסיום מזמור ס"ז, שכולו בנוי קדקודית, ובין שני

68. וכן: ישעיה י"ז, 12; תהלים ל"ז, 16; דניאל י"א, 10; דברי הימים ב י"ג, 8 כ', 15, 2.
69. והמשך הפסוק: "קול שאון ממלכות גויים", כפס' 8 במזמורנו ("שֹׁאוֹן... שֹׁאוֹן").
70. תרגום השבעים.
71. גונקל (שם).
72. בריגס (שם).
73. בריגס, שם, בפירושו, סובר, כי כל הביטוי כולו – גלוסה. ולא נראה לנו, גם על-פי המבנה הקדקודי. אלן (לעיל הערה 11) סבור, כי ו' ההיפוך במילה 'וייראו' רומזת לכך כי זו תשובה על 'תעננו' בפס' 6 ("נוראות" – "וייראו"). ויש הטוענים, כי זו ו' החיזוק.
74. ראב"ע, למשל.
75. על אותות אחרים במקרא – ראו: בראשית א', 14; במדבר ב', 2; ירמיה י', 2 ועוד. ובתהלים נזכרו אותות (ומופתים) חד-פעמיים: ע"ח, 43; פ"ו, 17; קל"ה, 9 – בניגוד לאותות שבמזמורנו, הקשורים לבריאה. השווה גרסטנברגר (לעיל הערה 32).
76. רד"ק.
77. השווה חכם (שם) וגלגל (שם) בפירושהם.
78. ראו: אנדרסון (שם).
79. רבינוביץ (לעיל הערה 40) מעיר: כאן לא נאמר "כל", כי הבטחים (מבטח – פס' 6) הם רבים מן היראים. וחיות, שם, סובר, שמעיקרו היה צ"ל: "וייראו קצות הארץ" בלי 'ישבי', כלומר: כנפי-ארץ. ובאוגריתית מצינו מקבילה ל"קצות ארץ".
80. השווה רד"ק ורוג'רסון-מקיי (לעיל הערה 12).

שנתון "Jes" – תשס"ט – כרך י"ד

המזמורים קיים קשר ברור :

ס"ז	ס"ה
8) ויִרְאוּ אוֹתוֹ כָּל אֶפְסֵי-אֶרֶץ	9) ויִרְאוּ יְשֵׁבֵי קְצוֹת
5) יִשְׁמְחוּ ויִרְנְנוּ לְאֵמִים	8) וְהִמּוֹן לְאֵמִים
7) אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָה	9) מוֹצְאֵי בָקָר וְעֵרֵב תִּרְנְנוּ
	10) תִּכְיֶן דָּגָנָם

באיבר המקביל, השישי, מצינו כתוב :

פקדת הארץ ותִּשְׁקָקָה (10),

הפותח את הפיסקה 10-14, אשר בה מתוארת התמורה, שחלה בטבע שהתעורר לתחייה, כנראה, לאחר תקופה ממושכת של חרבוני-קיץ או לאחר בצורת.⁸¹ התחדשות היקום היא עדות להשגחת הבורא על עמו ועל בריותיו.

הקשר בין האיברים בא לידי ביטוי בשתי המילים קצות-ארץ,⁸² המופיעות כל אחת באיבר מקביל. הן משמשות בדרך-כלל צמד מילים הבא כנסמך – לסומך. כך – במזמורנו: "כל קצוי-ארץ" (6). וכך: "רַחֲקֶתְּ כָּל קְצוֹי אֶרֶץ" (ישעיה כ"ו, 15), ו"כֵּן תִּהְלֶתְךָ עַל-קְצוֹי-אֶרֶץ" (תהלים מ"ח, 11).⁸³ וראו: ס"ז, 8.

פקדת הארץ – זכרת⁸⁴ אותה לטובה⁸⁵, והשפעת עליה מים רבים (אולי אחרי בצורת). ואולי בחנת את מצבה.⁸⁶ אלהים פקד את הארץ, כשם ש"פקד" ה' את-עמו לתת להם לחם" (רות א', 6), וכשם שהוא פקד את שרה (בראשית כ"א, 1), והיא ילדה בן. אלהים פקד את הארץ, הפרה אותה במים, השקה אותה, עד שהיא שוקקת מים והפכה ל"פלג אלהים מלא מים".⁸⁷

ונדמה, כי למרות צורת הפרפקט של 'פקדת' – הרי הכוונה ליוסיב, הבעת משאלה, לעתיד, כיתר הפעלים בהמשך (תעשרנה, תכין, ירעפו)⁸⁸ – בדומה ל: "ויִפְקֹד גִּפְן זֹאת" (תהלים פ', 15).

ותִּשְׁקָקָה – משרש שו"ק כמו: "והשיקו היקבים תירוש ויצהר" (יואל ב', 34), שפירושו: יתמלאו היקבים. וכאן מורה הפועל על השקאה בשפע,⁸⁹ ועל כן מוסיף המשורר בהמשך – "רבת

81. ראב"ע. והשווה פליקס (לעיל הערה 11), עמ' 322.

82. ואשר לקשר נוסף בין ויִרְאוּ – פקדת לא מצינו תקבולת של המילים מן השורש יר"א-פק"ד. אך לולא דמסתפינא, ובספק גדול, הייתי מביא את הקשר הברור בין הפסוקים הבאים: "ופקדתי על כל בבל" (ירמיה נ"א, 44), ומיד בהמשך (פס' 46) נאמר "ופן יִכֶּךְ לַבַּכֶּם וְתִירְאוּ...".

83. וכן: "קצות הארץ יחרדו" (ישעיה מ"א, 5): "כי – הוא לקצות הארץ יביט" (איוב כ"ח, 24), ועוד הרבה.

84. וראו: התקבולת: "מה-אנוש כי- תזכרנו, ובן-אדם כי תפקדנו" (תהלים ח', 5).

85. ולא להזכרת עונש כמו בעמוס ג', 3; תהלים פ"ט, 33 ועוד.

86. "בחנת לבי, פקדת לילה (תהלים י"ז, 3). השווה גלנדר (שם).

87. אדר (לעיל הערה 11), עמ' 86.

88. דאהוד (לעיל הערה 13) בפירושו.

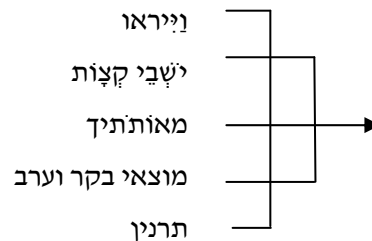
89. מקבילה שומרית להשקית הארץ מוצאים בהמנון לאנליל (ש' 120-123): בלעדי אנליל, העבים נושאי הגשם לא יפערו פיותיהם. השדות והכרים לא יימלאו בתבואה עשירה, ועשב ודשא רעננים לא יצמחו בערבה. עצי ההרים הרחבים לא ישאו פרי בגנים. ראו: E. Reisman, *Two Neo Assyrian Hymns*, 54 ff, 65ff 1973, ובדומה – מקבילה באוגריתית.

KTU 1.16 שורות 10-1. ראו: שרייר (לעיל הערה 11), עמ' 288.

תעשרנה". ויש המפרשים ותשקקה- הרווית את צמאונה. שוקק בבנין קל – משמעו: צמא, מתאוה (ומכאן תשוקה – ⁹⁰ רד"ק): "... וכאשר יחלם הצמא – והנה שתה, והקיץ – והנה עיף, ונפשו שוקקה" ... (ישעיה כ"ט, 8). ושק"ק יכול להיחשב כחילוף לשק"י, לכן יש הקוראים: ויתשקקה', ⁹¹ ויש המפרשים מלה זו כהשמעת רעש (כ"קול המון הגשם" – מלכים א י"ח, 41). ואולי כאן הוראת הפועל כשקשוק-מים שבספרות חז"ל. ⁹² שקשוק טיפות המים מבשר את יבול הברכה לעתיד "רבת תעשרנה", וכבר החלו להתרכז שלוליות-מים וליצור פלגים סואנים "פלג אלהים". ואותה תכונה מבשרת את ברכת הלחם: "תכין דגנם". ⁹³

במרכז המבנה הקדקודי כתוב: **מוצאי בקר וערב תרנין (9)**

תגובות ה', האל הגדול והחזק, אשר ברא את העולם ומרסנו ומשגיח עליו (8) – מעוררות רגשות מנוגדים: מצד אחד, יושבי קצות-תבל יראים מאותות אלהים; מצד שני, הוא המרנין מוצאי בקר וערב, את יציאת הבוקר ואת יציאת הערב, הלילה. אלה שני הקטבים בתגובת האנושות מול שלטון אלהים בתבל כולה: יראה וחרדה – מכאן, ומבטח ואף תחושת רנה – מכאן. ⁹⁴ הקבלה ניגודית זו באה אף לידי ביטוי בסימטריות (למעשה, מבנה קדקודי 'קטנטן') שבפסוק זה (9): ⁹⁵

בקצות המבנה (הפסוק) באה תגובת האנושות. ייתכן, כי יושבי קצוות יראים את ה' ומרננים לו, שהם שמחים ביראתם – כמו: "עבדו את ה' ביראה, וגילו ברעדה" (תהלים ב', 11). ⁹⁶ ומול "יֹשְׁבֵי קְצוֹת" נאמר "מוצאי בקר וערב", דהיינו: או ירננו לשמך (כי אתה משמח ומרנין, גורם לבני אדם לרנן) בבקר ובערב ⁹⁷ או ירננו לך ממזרח (מוצאי בקר) וממערב (ערב), ⁹⁸ ואז זהו ביטוי מקביל ל"יֹשְׁבֵי קְצוֹת".

ונדמה לנו, כי פירוש זה נכון יותר – כמו שניכר מן ההקבלה הבאה:

90. והשווה דברי חז"ל: אין תשוקתן של גשמים אלא על הארץ (בראשית רבא כ', ז).

91. תרגום השבעים, הרונימוס, רש"י, ספורנו, גרץ ובריגס (לעיל הערה 11).

92. ובתלמוד – בסירוס אותיות: קשקש.

93. פליקס (לעיל הערה 11), עמ' 323.

94. השווה אדר (שם), עמ' 85.

95. ראו: Pi. Auffret, *Voyez de Vos Veux*, Leiden 1993, p. 144.

96. וכן – ויקרא ט', 24.

97. רש"י, בריגס (שם) וי' כולי, ילקוט מעם לועז, תהלים נ"א-ק', ירושלים תשמ"ג.

98. כך מלבי"ם, אנדרסון (לעיל הערה 11), חכם (לעיל הערה 11), קראו ס (לעיל הערה 12) – בפירושיהם.

במזמור פ"ט, 12-13
תבל ומלאה – אתה יסדתם,
צפון וימין – אתה בראתם.
תבור וחרמון,
בשמך ירננו.

במזמורנו
מוצאי בקר וערב

תרנו

כאן ירננו מצפון ומדרום, וכאן – ממזרח וממערב. כל- התבל!

פסוקים הקרובים לענייננו הם:

"בְּכֶן-יַחַד כּוֹכְבֵי-בֶקֶר, וַיִּרְעֶנּוּ כָל-בְּנֵי אֱלֹהִים" (איוב ל"ח, 7): "מקצה השמים – מוצאנ, ותקופתו – על קצותם, ואין נסתר מחמתו" (תהלים י"ט, 7)⁹⁹ וכן: "הריעו לה', כל-הארץ, פצחו ורננו וזמרו" (תהלים צ"ח, 4).

כל יושבי תבל מרננים-מריעים לה', אך לא רק הם: אם נפרש, שבצירוף: "מוצאי בקר וערב" אין הכוונה לאנשים, אלא לגרמי-שמים, מזרח ומערב – נוכל להקביל את ביטויי השמחה הללו לכתובים הבאים: "ישמחו השמים ותגל הארץ... יעלו שדי וכל-אשר- בו, אז ירננו כל-עצי-יער" (תהלים צ"ו, 11-12). כל היקום וכל אשר בו – מרננים לה'!

לסיכום

במרכז המזמור,¹⁰⁰ ובשיא המבנה הקדקודי, על רקע גדולת ה' בבריאת העולם והכנעת אויביו (תוך אזכור מוטיבים מיתיים של מלחמת ה' בים והכנעתו) והענקת שפע מים לעם – מוצאים אנו את רננת האנושות, ממזרח וממערב, לאלהים. זהו מוטיב שכיח, המוזכר בנביאים (ישעיה ס"ה, 14; צפניה ג', 14 ועוד) ובספרי אמ"ת (כ"ה פעמים בתהלים!¹⁰¹) – כדי להדגיש את גדולתו של האל.

99. השווה בריגס (**שם**) בפירושו.

100. כך – גם בארבעה מזמורים נוספים: כ', 6; צ"ח, 4; קל"ב, 9; קמ"ט, 5.

ושים-לב: 15 צלעות לפני שיא המבנה, ו-14 צלעות אחריו. במרכז ממש!

101. ופרט לארבעה הנ"ל, מצינו לשם הדגשה, כמובן, כי רננת העם לאלהיו באה בתחילת שלושה מזמורים (ל"ג, 1; פ"א, 2; צ"ה, 1) ובסופם של שמונה מזמורים (ה', 12; ל"ב, 11; ל"ה, 27; נ"ט, 17; ע"א, 23; צ"ו, 12; צ"ח, 8; קל"ב, 16).

